

- מן הפרשה
- מן המדרש
- מאורות החנוכה

מאורות השבת

שע"י המכון התורני ירושלים

מקץ (חנוכה) - תשפ"ו | גליון 194 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

ניתן לקבל את העלון כל שבוע
במייל: 0527615936b@gmail.com

מן הפרשה

להערת והארות: 0527615936b@gmail.com
מתקבלות עבודות הקלדה ועיבוד
במכון התורני רחוב האומן 27 ירושלים. טל: 0533194867

מה זאת עשה אלקים לנו?

בא (שמות יג, טז): 'שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזירת עליון'. היסוד הזה מוגדר בפסוק בשלש מלים (תהילים קה, ז; דבה"א טז, יד): "בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטִי", "בְּכָל", ללא יוצא מן הכלל. כל מי שאינו מאמין ביסוד היסודות האלה, אינו בכלל יהודי.

ההבדל בין שתי הגישות הוא גדול מאוד. כאשר לא רואים את הסיבה האמיתית, אלא נתלים בסיבה משוערת, כי אז מטכסים עצה איך לסלק את הסיבה המשוערת, אבל בפועל אין זה מועיל מאומה.

'הרבה שלוחים למקום' (רש"י שמות טז, לב), אם רק עולה הרצון מלפני הבורא להעמיס על העולם חיים קשים, כי אז לא חסרות הסיבות לכך. לא הסיבות מחוללות את המשבר, אלא, המשבר, מכיוון שהוא נגזר משמים, הריהו גורם לכל מיני סיבות והשתלשלויות, שאנשים בעוורונם מחשיבים אותם לגורמים המביאים את הרעה, והרי זה כמאמר הנביא (ישע"י י, טו) "הִיִּתְפָּאֵר הַגִּזְזָן עַל הַחֲצֵב בּוֹ..."

השליחים ליסורינו אינם צדיקים. 'מגלגלים חובה ע"י חייב' (סנהדרין ח, א). על כך יבא חשבון נפרד. 'וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי' (בראשית טו, ד). אולם אין זה מעניננו. אנו חייבים לחפש עצות לעצמנו. מאחר שאנו יודעים מי הוא המכה אותנו, עלינו גם לדעת על מה ועל למה - "מה זאת עשה אלקים לנו?".

(קובץ מאמרים - מרן הגאון רבי אלחנן בונם וסרמן זצ"ל)

"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ, וַיַּחֲרִדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹקִים לָנוּ" (בראשית מב, כא-כב).

תכונה היא באדם, לזקוף לזכותו את כל הישגיו, כמו עשירות, כבוד וכל דבר טוב אחר שמתארגן לו. הוא רואה בכל אלה תוצאה מכשרונותיו, "כחי ועוצם ידי" (דברים ח, יד). לעומת זאת, כאשר מתרחשים אצלו מקרים ומאורעות רעים - הוא יורד מטה ונמצא במדרון - הוא תולה את החסרון באחרים ובסיבות חיצוניות. את התופעה הזו אנו רואים גם אצל העמים. הם תולים את סיבות המשבר בסיבות חיצוניות ובלתי תלויות בהם, ומאשימים אחרים בצרותיהם וסבלותיהם.

שונה היא, לעומת זאת, השקפת התורה. בשעה שטוב לו לאדם אל יגיד "כחי ועוצם ידי" (דברים ח, יד), "לא בצדקתך וביושר לבבך" (שם ט, ה). בעת שהשבטים עמדו במצרים בפני הסכנה של חשדות ורדיפות, שאותם יזם המשנה למלך, יוסף הבלתי מוכר, מיד עמדו ואמרו: "אבל אשמים אנחנו". אין זו רעתו של המשנה למלך או סיבות אחרות, אלא אנו הבאנו זאת על עצמנו. סיבות אחרות לא חפשו בכלל. כל מה שהתרחש גם לא היה מקרה בעיניהם. הם לא היססו מלהכריז: "מה זאת עשה אלקים לנו", מכיון שהם ידעו היטב שהש"ת הוא מסבב כל הסיבות, ושאיש אינו אחראי בעד יסוריו של האדם פרט לעצמו.

זו היא האמת ביחס לפרט וכן ביחס לכלל. הרמב"ן אומר בפרשת

איסור מסירת אחד להציל רבים מהריגה

לפינן דבייחדו מותר למסור ומכאן ילפינן דבלא ייחדו אסור. ועי' מה שפירש ה"משך חכמה" בהבנת הפסוקים על פי הרבינו בחיי. בחידושי הגרי"ל דיסקין עה"ת מפרש "ויעשו כן", שעשו גורל ועפ"י גורל מותר למסור אפילו בלא ייחדו, וע"ש מה שהאריך בענין גורלות באיזה אופן מהני, ו"פתחי תשובה" יו"ד קנ"ז סקע"ג מביא בשם "תפארת למשה" דעפ"י גורל מותר כמו ביונה ובני שאול, וחזון איש סנהדרין כ"ה חולק ואוסר גורל.

ב"אור החיים" מבואר להיפך מרבינו בחיי הנ"ל, שהוא פירש דיוסף טען להם ד"אם כנים אתם" א"כ אין מה לירא דאין כאן שום סכנה ותוכלו למסור א' מכם, ואם אין אתם רוצים א"כ מוכח דיש סכנה משום שאתם באמת מרגלים ובזאת תבחנו. ואח"כ מקשה ה"אור החיים" דהא משמע דיוסף ייחדו לשמעון ובייחדו מותר בכל אופן, וא"כ אין כאן עוד ראייה שהם כנים, ומתרץ דלא ייחדוהו רק אח"כ נטל יוסף את שמעון. אבל לא הבנתי קושייתו, דאפילו נימא דייחדוהו, אבל הרמב"ם פוסק כריש לקיש דאפילו בייחדוהו אסור למסור כיון דאינו בר מות, וא"כ אין שום נפ"מ בזה שיחדוהו.

נמצא דלרבינו בחיי ו"משך חכמה" הטעם שלקח יוסף את שמעון היה משום שהם היו אסורים למסור, ול"אור החיים" אדרבא אם כנים הם ואינם מרגלים אז היו מותרים למסור א' ליוסף דהא ליכא שום סכנה.

(משחת שמן - הגאון רבי חיים שאול קרפמאן)

יוסף אמר לאחיו "אם פנים אתם אחיכם אחד יאסר כבית משמרכם וכו' וְאֶת אֲחֵיכֶם הִקְטַן תְּבִיאֹ אֵלַי" (בראשית מב, יט-כ), ובסוף הפסוק כתיב "וַיַּעֲשׂוּ כֵן" (שם פסוק כ). וצריך ביאור, על מה קאי "ויעשו כן" דהא לא עשו עדיין שום דבר. וב"חזקוני" פירש שאמרו לעשות כן. ועי' "צפנת פענח" עה"ת שכתב "מה ר"ל כאן", ופי' המגיה שם דכוונתו להקשות דהא לא עשו כלום.

ובלאו הכי הא לא יוכלו לעשות זה מה שביקש מהם יוסף ליתן אחד לישאר בבית המשמר, דהא איתא בירושלמי תרומות (פ"ח ה"י) והובא ברמב"ם יסודי התורה (פ"ה ה"ה) דאם גוים אומרים לצבור אחד שימסרו להם אחד למיתה אסור לעשות כן אע"ג שיהרוג כולם בשביל זה, אבל אם הגוי מייחד אחד בשמו אז מותר למסור כדי שלא יהרוג כולם. וגם בזה יש מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש, דר"י סובר דבייחד מותר למסור בכל גווני, ור"ל סובר דרק אם הוא חייב כמו שבע בן בכרי אבל אם הוא נקי אז אסור למסור גם בייחד אחד מהם, והרמב"ם פוסק כריש לקיש, וכבר תמה ההגהות מיימוני שם למה פסק כריש לקיש בזה. ועי' מה שתירץ ה"כסף משנה". ולפי כל זה קשה לומר שעשו כדבר יוסף דהא אסור למסור אחד אפילו בייחדו לריש לקיש. ובאמת הרבינו בחיי כתב דמכאן למדינן דין זה דאסור למסור אחד, ולהכי לא נתנו אחד ליוסף רק הוצרך יוסף בעצמו ליקח אחד מהם כדכתיב "וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת שִׁמְעוֹן" (בראשית מב, כד), ומשבע בן בכרי

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרָעָה חָלַם וַהֲנָה עֹמֵד עַל הַיָּאֹר"

(בראשית כא, א).

ה'רשעים מתקיימים על אלהיהם, הצדיקים אלקיהם מתקיים עליהם'

אמר רבי, יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם – "ופרעה חולם והנה עומד על היאור". אבל הצדיקים אלקיהם מתקיים עליהם, שנאמר (בראשית כח, יג) "וַהֲנָה ה' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם" (בר"ר, סט, ג).

עובדי עבודה זרה מחפשים בעיקר מי שישירת אותם. המצריים סגדו לנילוס, מאחר שהשגשוג הכלכלי של מצרים היה תלוי בו. ומכיון שהנילוס סיפק את צרכיהם הם הפכו אותו לאליל שלהם. וזוהי המשמעות: 'ופרעה... עומד על היאור' – הרשעים מתקיימין על אלהיהם'. הרשעים עומדים ממעל לאלהיהם, היות וכל מה שהם מבקשים מאלהיהם הוא לשרת אותם, כלומר, להפיק מהם תועלת לצורך עצמם.

להבדיל, כאשר יעקב אבינו ע"ה חלם, כתוב: "והנה ה' נצב עליו". הצדיק מבין שהרבונו של עולם הוא מעליו, ועבודתו צריכה להיות לשם שמים.

לעובדי עבודה זרה לא איכפת מיהו בעל הבית בעולם. איכפת להם מי יוכל לספק את צרכיהם ותאוותיהם. לכן יש להם הרבה אלילים, לצורך מטרות שונות. אף פעם אין להם אליל שהוא הבורא, כי בכך הם היו צריכים להשתעבד לו. [משל ללקוח הנכנס לחנות גדולה ומעוניין לרכוש חפץ יקר. הוא עלול להתעלם מבעל הבית, ולנסות לשחד את הקופאית, כדי שתעזור לו לגנוב את החפץ במחיר זול יותר ממחירו האמיתי. כך עובדי עבודת אלילים מתעלמים מבורא עולם, ומשתדלים להשיג את צרכיהם בדרכים אחרות].

בעבודת אלילים האנשים חושבים שמכיון שניתן להשיג כה הרבה דברים בעולם, א"כ מוכרח להיות שיש כוחות השולטים על כל דבר ודבר, וכוחות אלו בסמכותם לחלק את הנאות העולם. האדם סבור בטעות, שלו הוא היה יכול לפענח כיצד לעשות נחת רוח לאותו כח, מבוקשו היה ניתן לו. כך נוצרו אליל האהבה, אליל המלחמה, אליל ההצלחה, אליל הבריאות ועוד הרבה אלילים. עובדי האלילים עושים דמויות של אלילים אלו, וסוגדים להם. זהו שילוב של אמונות טפילות ואנוכיות. האדם משתדל לשחד את האליל. למי איכפת מבעל הבית? למי איכפת מהו היעוד האמיתי של הדברים? הדבר החשוב בעיניו הוא רק מי יוכל לספק לו את הסחורה, במחיר הזול ביותר [עיין רמב"ן שמות (כג, כה), וז"ל: 'רוב עובדי ע"ז יכירו וידעו כי השם הנכבד הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים, ואין כונתם בע"ז רק יחשבו כי בעבודתו ההם תהיה להם הצלחה, כגון, שיעבדו השמש בעבור שמצאו לו ממשלה בתבואות, והירח במעיינות וכלל התהומות, וכן כיוצא בהם בכל צבא השמים, וכ"ש שיחשבו כי תהיה להם תוספת טובה בעבודת המלאכים, בעבור שהם מכבדים משרתי הקל הגדול" וכו' עיי"ש, והם הם הדברים שעובדי אלילים עושים את מעשיהם למען התועלת של עצמם, לפי דעתם המשובשת].

מהבחינה הזאת אין הבדל בין עובד עבודה זרה לבין כופר. זוהי אותה אנוכיות. שניהם דואגים לעצמם ולצרכיהם בלבד. עלינו להבין שטמון כאן הבדל יסודי בין עבודת ה' של

היהודי לבין עובדי האלילים. היהודי אינו מעוניין בצרכים שלו בלבד ובפניה למי שיכול לספק אותם. עיקר ענינו הוא מי הוא בעל הבית, ומהן החובות שלו כלפי בעל הבית.

אם אנו צריכים דבר, אנו מבקשים זאת מהקדוש ברוך הוא. אולם לא די בבקשת הדברים, עלינו להבין שאנחנו יצירי כפיו של ה' יתברך, ואנו משועבדים לו. כשם שיש לחייל חובות כלפי הצבא בו הוא משרת, כך גם לנו יש חובות כלפי הבורא המקיים אותנו.

אילו מטרתה של התפילה היתה רק כדי לבקש את צרכינו, היא לא היתה נחשבת למצוה. התפילה היא מצוה היות והיא מזכירה לנו כי אנו תלויים בחסדי הבורא [ובמהותה היא עבודה של פניה לבורא מתוך הכרה שהוא השליט והמנהיג ושאונו משועבדים לעבודתו]. התפילה נובעת מענווה ומהשתעבדות לבורא ומקיים העולם. תפילה זו מחזקת את האמונה. לכן יש מצוה להתפלל ולבקש את צרכנו.

בברכת המזון היהודי לא מבקש ברכה למזונו. הוא אומר: 'נודה לך ה'...', הוא מודה לה' על מזונו, הוא לא מבקש ח"ו מה' לשרת אותו. הוא מבין שעליו להכיר בטובתו של הקב"ה על מה שנתן והעניק לו מחסדו ומטובו.

כאשר אדם יתבונן כי כל מה שיש לו, מגיע מהבורא, הוא יחפש וימצא את היעוד והמטרה האמיתיים של כל דבר ודבר, ועל ידי כך לא יבוא להשחית אותם. הדבר כולל לא רק את פרנסתו ואת צרכיו הגשמיים, אלא גם את כישוריו, כגון מישכל ויכולת-הבנה. הכל מגיע מרבונו של עולם.

קיים הבדל בין נותנים לנוטלים. עובדי אלילים הם נוטלים. האדם רוצה את הכל, אולם מכיון שיש דברים שאינם בהישג ידו, לכן, הוא מפציר בכוחות מיסתוריים, שלפי דעתו המשובשת יכולים לספק לו דברים שאינם בהישג ידו.

פניה זו דומה למעשיהם של ילדים שאיכפת להם רק מי יחלק להם מתנה או מי יביא להם משחקים. אדם עם בגרות אמיתית מעוניין ביותר מכך. המציאות של החיים מלמדת אותו שאם הוא רוצה לצרוך, הוא חייב להעניק משלו. רק ילד חושב שניתן לקחת מבלי לתת. מבט ילדותי זה מביא את אנשים שאינם משיגים את מאוויהם ובקשותם לחיפוש ניסים. באופן כזה, הפניה ל'מקובלים' ו'בעלי מופת' נחשבת גם היא לסוג של עבודה זרה. הם מנסים לעשות מופתים בעזרת הקבלה. הם אמנם לא מבינים כיצד בדיוק פועל הדבר בעצם, אולם הם יודעים לפעמים אלו פעולות צריך לבצע כדי להשיג את התוצאות הרצויות להם.

בזמננו החברה בכללה, הציבור והיחיד, נמצאת במצב של בלבול גדול וחוסר ודאות, והדבר נובע מדברים שהיא עצמה עושה. כולם מחפשים את המפתחות לאושר, לנוחיות, ולהנאות, ומתעלמים מכך שעיקר תפקיד האדם בעולם הוא עבודת ה', ושניתן להשיג הנאות רק מהבורא יתברך. במובן זה, ההתנהגות של החברה בזמננו אינה שונה מההתנהגות של עובדי העבודה זרה בימי קדם, והיא מסוכנת לא פחות.

יש לדעת שהמפתח האמיתי לאושר נמצא במקום אחר. הוא תלוי בהבנת עקרון חשוב: כל פרט בבריאה נברא עבור מטרה מסוימת. אדם שישתמש בו ליעודו יהיה מאושר, ויתרום בכך לאושרו של העולם כולו.

התרופה נגד העבודה זרה של היום הוא לנווט את כל היעודים והמתנות הטבעיות שנתן לנו הבורא, בדרך המועילה ביותר, בדרך שמתווה לנו ה' יתברך בתורה הקדושה.

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרָעָה חָלַם (בראשית מא, א).
יוחלוס' - במשך שנתיים!

ה"אור החיים" הק' דייק, למה כתיב "ופרעה חולם" ולא כתיב "יוחלוס פרעה", ופירש שכוונת הכתוב שבמשך שנתיים ימים פרעה חלם בתמידות חלום זה, אלא שהיה שוכח אותו, ולסוף שנתיים חלם ולא שכח.

ויש לבאר, שהנה בחז"ל מבואר ששנתיים אלו נשאר יוסף בבית האסורים כעונש על אשר סמך על הבטחתו של שר המשקים להזכירו לפני פרעה, ונמצא שבאמת חלום פרעה, שהיה הגורם להוציא את יוסף מבית האסורים, היה צריך להיות שנתיים קודם. ואכן במשך כל השנתיים הללו חלם חלום זה, אלא שמן השמים השכיחו אותו ממנו כדי שיוסף יישאר בבית האסורים, וכשהגיע זמנו של יוסף לצאת - זכר את החלום.

וַיִּגְלַח וַיַּחְלֹף שְׁמֹלְתָיו וַיָּבֹא אֶל פְּרָעָה (בראשית מא, ד).
כתב רבינו משה הכהן, בן אחותו של הרא"ש: במחשבותיך תעמיק מאוד לכבוד השבת, כיצד, כאשר תחפוץ לגלח שערך או לחוף ראשך או להסיר ציפורניך, אל תעשה כי אם בערב שבת או בערב יום טוב ואל תהיה כוונתך להנאתך אך לכבוד שבת. וכן אם יהיו לך בגדים חדשים או לבנים, תלבישם תחילה בשבת לכבוד המלכה. כה עשו אבותינו, יוסף כאשר בא אל פרעה "ויגלח ויחלף שמלתיו", וכן מרדכי "כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק", וכן חנניה מישאל ועזריה באו למלך בסרבליהון ובעדי לבושיהון, אף על פי שהלכו ליזרוק בכבשן אש. גם אתה כאחד מהם תהיה, לגלח וליפות להיות לך חליפות שמלות לשבת.

(פס' חסידים תנינא' לרבינו משה הכהן)

וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר (בראשית מא, ד).
כתב הספורנו: כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע, כאמרו

"כִּי קְרוּבָה יְשׁוּעָתִי לְבּוֹא" (ישעיהו נו, א)... כך היה ענין מצרים כאמרו "כִּי גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם [וְלֹא יָכֹלוּ לְהִתְמַהֵּמֶה]" (שמות יב, ט) כאמרם ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ וכו' [וכעין זה במרדכי "מִהֵר קַח אֶת הַלְּבֹשׁ וְאֶת הַסּוּס" (אסתר ו, א)...], וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו (מלאכי ג, א) "וּפְתָאֵם יְבֹא אֶל הַיְכָלוֹ הָאֵדוֹן" וכו' (מלאכי ג, א).

ה"חפץ חיים" זצ"ל היה רגיל לומר: לכל זמן, כאשר מגיע קץ הזמן המיועד, אין הקב"ה מתמהמה רגע אחד יותר על הזמן, וכמו שאצל יוסף היה "ויריצהו מן הבור".

כן כשתגיע העת לגאולתנו ופדות נפשנו, לביאת משיח צדקנו, לא נתמהמה רגע אחד יותר מהזמן. אלא "פתאום יבוא" ויריצו אותנו מן הגלות לארצנו הק' במהרה בימינו.

"וַיִּתֵּן לוֹ אֶת אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע כֶּהֵן אֵן לְאִשָּׁה" (מא, מה).
כתבו בעלי התוספות לפי שהעם התלוננו 'איך ימלוך עלינו העבד', לכך נתן לו אסנת, לומר אינו אדונו אלא גידלו בביתו לתת לו בתו, וזהו "יש לו נתן" בגימ' 'מסר לו אסנת'.

וגם כדי לבטל את השם רע הוציאה עליו אשת פוטיפר, שכולם יראו שאין בו ממש, שאם היה ממש בדברים לא היה נותן לו את בתו. (תוספות השלם).

הגאון רבי אריה ליב הכהן בעל "קצות החושן" והגאון רבי יעקב מליסא בעל "נתיבות המשפט" על אף היותם מחולקים בדברי הלכה, עכ"ז שררה ידידות ביניהם. מסופר כי כאשר נתאלמן בעל "קצות החושן", פנה לשדכן פלוני בבקשו ממנו, שיציע לרב מליסא ליתן לו את בתו לאשה. תמה השדכן, הלוא בעל ה"נתיבות" שונא הוא לכם. נענה בעל הקצות, חס ושלום, הבה ואבינך. בתורה מסופר כי כאשר רצה פרעה לשדך ליוסף הצדיק, מצא לו את אסנת בת פוטיפרע. הדבר תמוה, הלא פוטיפר היה שונא ליוסף, ובגללו נאסר בבית האסורים, וכיצד חשב פרעה לשדך ליוסף את בת שונאו? אלא היא הנותנת, משום שפוטיפר היה שונאו היחיד של יוסף, והיה יכול לדבר סרה במשנה למלך, כי היה עבד בביתו. דוקא משום כן השתדל פרעה כי יוסף יהיה לחתנו, ואז יחדל פוטיפר לדבר בגנותו ולבזותו. כן הדבר אצלי, סיים בעל ה'קצות', אם יתן לי בעל ה'נתיבות' את בתו לאשה, תשרור האהבה והידידות בינינו פי כמה מונים מאשר קודם.

וַיְהִי שְׁבַע שָׁנֵי רָעָב (בראשית מא, כו).
בתוס' זקנים ז"ל: "יהיו" לשון תפילה הוא שמן הדין היה להיות מ"ב שנים רעב במצרים, כיצד שבע דפרות ושבע דשבלים דחלום, וכן בספור, וכן מפי יוסף שבע דפרות ושבע דשבלים הרי מ"ב, וע"י תפילת יוסף נחסרו עד שבעה בא יעקב ונחסרו עד ב' הרי מ' נחסרו ונפרעו להם בימי ירמיה והיה מצרים לשמה מ' שנה, ע"כ. פי' דבשני הרעב אמר יוסף "יהיו" ולא כמו שאמר גבי שני דשובע "שְׁבַע שָׁנִים הָנָה", מוכח שיוסף הוא שפעל שיהיו רק שבע שני רעב.

ונראה בזה בתוספת ביאור על פי מה שכתב מרן זצ"ל מדיוק לשון התרגום כי פתורנו של יוסף היה בכח נבואה, וצ"ב מהו גדר החלום גופא. ומשמע שהחלום היה מראה הנבואה עבור יוסף דלגבי פרעה היה רק חלום בעלמא להראות הנבואה ליוסף ובחלום אמרינן בברכות דהכל הולך אחר פתרון. נמצא שמראה נבואה זה שנראה ליוסף בגדר חלום נבואה כזו נאמרה לפי מה שיוסף יפתור החלום. והדבר תלוי ביוסף ושפיר נאמר "יהיו" שהוא פתר כן שיהיו רק שבע שני רעב.

ולפי זה גם מדויק היטב מה שכתוב "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פְּרָעָה וכו' אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הַגִּיד לְפָרְעָה" (בראשית מא, כה), פירוש, לגבי פרעה זה חלום הגדה בעלמא ולבסוף אחר שפתר החלום אמר "אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִרְאָה אֶת פְּרָעָה" (בראשית מא, כח), וכדאיתא בר"מ הלכות יסוה"ת דנבואה נקראת 'מראה'.

(בית אב - רבי אליקים שלינגר)
מאורות הפרשה | מקץ (תנוכה) - תשפ"ו | גליון 194 [עמ' 3]

דָּבָר אַחֵר, "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתֵר" (משלי יד, כג), כָּל דָּבָר שֶׁנִּצְטָעַר יוֹסֵף עִם אֲדוֹנָתוֹ יִהְיֶה לוֹ יִתְרוֹן מִמֶּנָּה, לָמָּה, שֶׁנִּטְלָה אֶת בִּתּוּהָ. "וְדָבָר שֶׁפָּתִים אֵין לְמַחְסוֹר" (שם), עַל יְדֵי שֶׁאָמַר לְשֵׁר הַמִּשְׁקִים "זִכְרֹתֵנִי" "וְהִזְכַּרְתֵּנִי" (בראשית מ, יד) נִתְּוֹסַף לוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִהְיֶה מִקֵּץ" וגו'.

נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה, ותלה בטחונו בבשר ודם, בשתי לשונות של זכירה, על כן אף שכבר נסתיים דינו שהיה ראוי לישב עשר שנים בבית האסורים, נענש יוסף ונתוסף לו לישב שם עוד שתי שנים עד שיצא משם, שנאמר "ויהי מקץ שנתים ימים" וגו'.

ממאורות המדרש

המידות או איזה מצוה אחרת, אל לו להתאונן שלחנים עבד וללא תועלת התאמץ, רק מחויב להבין ולהאמין שסוף הכבוד לבא ובלתי שום ספק שברבות הימים עוד יזכה לקבל שכר גדול על עבודתו, ואם לא הוא בעצמו, הרי שבניו והדורות הבאים אחריו יזכו לזה.

איזהו גבור "וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל יוֹסֵף רְאֵה נִתְּתִי אֹתְךָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם" (בראשית מא, מא). ויפלא הלא ידוע גודל השנאה שהיה למצרים אל העברים, וכן הוא לשון הרמב"ן בפסוק לח: 'שהיה עברי והם שנואי נפש המצריים לא יאכלו מגעם ולא יתחברו עמם כי טמאים הם אצלם', עכ"ל, ולא נשתנה זה גם אחר שכבר היה יוסף למלך להם, כמבואר שאכל על שולחן לבדו, ואין זה נתבטל פרעה כל כך לפניו, עד שנתן לו את כל המלכות.

ואמנם חז"ל גילו לנו סוד בזה בהנהגת הבריאה, דאיתא במדרש (ג, וז"ל: "וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל יוֹסֵף. וַיֹּסֶר פֶּרְעֹה" וגו' (מא, מא-מד), אמר רבן שמעון בן גמליאל, יוסף משלו נתנו לו, פיו שלא נשק בעבירה, "עַל פִּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי" (בראשית מא, מ), גופו שלא נגע בעבירה, "וַיִּלְבֹּשׁ אֹתוֹ בְּגֵדֵי שֵׁשׁ" (בראשית מא, מב), צוארו שלא הרכין לעבירה, "וַיִּשֶׂם רֶגֶד הַזֶּהָב עַל צַוְאָרֹו" (בראשית מא, מב), ידיו שלא משמשו בעבירה, "וַיֹּסֶר פֶּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף" (בראשית מא, מב), רגליו שלא פסעו בעבירה, ייתן ויִרְכְּבוּ עַל קְרוֹכִין "וַיִּרְכַּב אֹתוֹ בְּמִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ" (בראשית מא, מג), מחשבה שלא חשבה בעבירה, תָּבֵא וְתִקְרָא חֲכָמָה "וַיִּקְרָאוּ לִפְנֵי אֲבִירָךְ" (בראשית מא, מג) אב בחכמה ורך בשנים, אבל נבוכדנצר "טַפְסָר" (ירמיהו נא, כז), טפש בחכמה ושר בשנים, עכ"ל. פירוש, באמת פרעה מצדו ודעתו לא רצה לתת ליוסף כלום, ובעל כרחו שלא ברצונו מסר הכל ליוסף, כי יוסף היה נוטל את שלו, וכאילו שניטלה הבחירה מפרעה.

כי ב' מיני גבורות הן בעולם, גבורה חיצונית, היא חוזק היד וכח הרבים וכלי זיין, ובגדר זה גבורים מנצחים חלשים ורבים מעטים, אבל יש סוג שני של גבור, כדאיתא במשנה (אבות פ"ד מא) 'איזהו גבור הכובש את יצרו', זוהי גבורה גדולה כשאדם גובר על יצרו, ומובא שם הפסוק "טוב אֶרֶץ אֲפִים מִגְבוֹר וּמִשָּׁל פְּרוּחוֹ מִלִּכְד עִיר" (משלי טו, לב), פירוש הענין, שזה גבור וזה גבור, וכששני הגבורים האלו לוחמים זה עם זה, הגבור של חוזק יד ולוכד עיר, עם הגבור של ארץ אפים ומושל ברוח, זה האחרון מנצח את הראשון, כי גבורתו של מושל ביצרו הוא גבורה אמיתית פנימית.

וכך הוא הנהגת הבורא ית' בבריאה, שגבורי חוזק יד נמסרים בידי המושלים ברוחם. וזהו שאמרו במשנה 'איזהו גבור' וכו'. כלום הגבור הפשוט איננו גבור, אלא ר"ל איזה גבור המנצח את הגבור, הוא המושל ברוחו. וזה שמבואר במדרש (פט, ב) הפסוק "בְּכָל עֶצֶב

ד"א בכל עצב יהיה מותר, כל דבר שנצטער יוסף עם אדונו היה לו יתרון ממנה למה שנטל בתה וכו'. הורו לנו בזה כי הסבל והצער הנגרם מעשות הטוב משתלם גם בעולם הזה. נוסף על השמור לו ברא. ובהמשך בא לאמר דאף ש"בכל עצב יהיה מותר" וע"י התאמצות יהיה רווח. ועל ידי התאמצותו של יוסף עם אדונו הרויח. והנה כ"ז משום שההתאמצות היתה להמנע מהרע ולעשות רצון ה'. אבל באם שההתאמצות וההשתדלות נוגדת לחישוב הטוב. היינו שיש לחשוב שזה נגד רצון ה' אז היא אך למחסור. וזהו רבוי הדיבורים שדיבר. כי ע"י שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים.

שכר האמונה: וכאשר האדם עומד בניסיון כראוי ומתחזק בלבתי נפול בחיסרון אמונה, זוכה לבסוף שהשי"ת מרחם עליו ומאיר לו הארות גדולות הרבה, כמו שמצינו אכן אצל אברהם אבינו ע"ה שאחר העמידה הארוכה בניסיון זכה שנגלה אליו השי"ת, ובירך אותו בברכות לרוב לו ולדורותיו אחריו.

גם מצינו אצל אברהם אבינו שעבד את ה' בתמימות ולא התחמק מלמלא חובתו גם באופן שלא ראה ולא ידע לשם איזו מטרה עושה זאת, כדאיתא בחז"ל שכאשר באו אליו המלאכים בדמות ערביים, טרח עבורם הרבה והתאמץ למעלה מכוחותיו להכין לפנייהם סעודה דשנה עם שלשה לשונות בחרדל, ולא חשב ולא הרזה לשם מה הוא מתאמץ כל כך. ומה ירוויח מהם, רק עשה הכל מתוך אמונה במצוות הכנסת אורחים. ולאחר כמה דורות נשתכרו בניו בעבור זאת המצוה וזכו שזן ה' אותם ארבעים שנה במדבר בלחם לאכול ומים לשתות, כדאיתא בגמרא (ב"מ פו, ב) בשכר 'חמאה וחלב' (בראשית יח ח) זכו למן, בשכר 'והוא עומד עליהם' (שם) זכו לעמוד הענן, בשכר 'יוקח נא מעט מים' (שם פסוק ד) זכו לבארה של מרים.

גם אצל יוסף הצדיק אנו רואים תגמול שכר זה כדאיתא במדרש (בר"פ פט ב) עה"פ "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתֵר" (משלי יד, כג) וז"ל: כל דבר שנצטער יוסף עם אדונו היה לו יתרון ממנה. למה, שנטל את בתה. ע"כ. והיינו, שכל העצב שעבר עליו בבית האסורים היה לו לשכר ולמותר, ומה שכר קיבל כאן, שמצא את זיווגו שעל ידה זכה להעמיד שני בניו שברבות הימים היו לחלק מיי"ב שבטי י"ה. וללמדנו, שאין שום דבר עובר על האדם שהענין מיותר עבורו, ומהכל הוא מקבל תועלת מרובה, וזוכה לשכר גדול על מה שהוא עומד איתן בניסיונותיו ובצרות העוברים עליו.

ובזאת על האדם ללמוד, שלא יהרהר אחר מידותיו של הקב"ה לחשוב לשם איזו תועלת מייסרני ה', ומה רווח ארוויח מהם, כאשר איני רואה שהם מקרבים אותי להשי"ת ולעבודתו, וכמו כן כשאני מרגיש התעלות רוחנית לאחר עבודה מאומצת של שבירת

והפסד גרם לעצמו בדיבורו "ויהי מקץ שנתיים" נדחק קץ שלו ע"י דיבורו בשנתיים. (דרושים לחפציהם - הרב משה דוב וולנר)

מדרש זה מסביר את שני חלקי הפסוק במשלי, את חלקו הראשון מִיִּחָס המדרש למעשה אשת פוטיפר, ואת חלקו השני מִיִּחָס למעשה עם שר המשקים. וצריך באור: כיצד מתקשרים שני דברים אלו באותו פסוק? אמנם כאשר נברר ונסביר את דברי המדרש נמצא את הקשר בין שני חלקיו.

בחלקו הראשון לומד המדרש את הפסוק "בכל עצב יהיה מותר" - מה שנראה ליוסף כהפסד בזאת שלא שמע לאשת פוטיפר, נתגלה לבסוף לא כהפסד אלא כרווח, שלקח את בתה שהיא צעירה יותר מאמה ומתאימה לו גם מבחינת הגיל, וגם מכל הבחינות. ומה גם שבזה אין את כל הבעיות שעוללות היו להיוצר אלמלא חטא עם אשת פוטיפר. נמצא שיוסף בויתור שויתר למען שמירת התורה לא זו בלבד שלא הפסיד כלום, אלא אדרבה הרויח.

בחלקו השני של המדרש על המשך הפסוק: "ודבר שפתיים אך למחסור", מחדש המדרש יסוד נוסף: כאשר רצה יוסף להרויח על ידי ההשתדלות אצל שר המשקים, דבר שנחשב כעבירה לגבי יוסף הצדיק, ככתוב במדרש, ומבואר במפרשים. [בחז"א בס' אמונה ובטחון סוף"ב מסביר את העבירה שהיתה ליוסף במעשה הזה: כיון שבתכונת המצרים היא, שלא לזכור ולא להטיב לזולת, א"כ פניה אליהם היא לא השתדלות אלא מראה על יאוש, ואחרי שאינה חובה היא אסורה, עיי"ש] על אף שכל הנתונים מראים שהשתדלות זו גרמה את הצלתו, האמת - בדיוק הפוך, ההוצאה מהבור היתה מוכנה, ואדרבא ע"י ההשתדלות הזאת שנחשבה עבירה לגבי יוסף, התעכבה הישועה בשנתיים ימים.

ובאמת נפלא, איך שחז"ל הק' מראים לנו את ההשקפה המוטעית של המון העם. שהרי אילו שואלים אדם, כיצד יצא יוסף מבית האסורים? הוא יענה: משום שלפני שנתיים אמר לשר המשקים להזכירו לפני פרעה. ואילו חז"ל מגלים לנו שההיפך הוא הנכון: היציאה היתה מוכנה, ורק בגלל השתדלות זו נדחתה הצלתו.

אם כן מחלקו הראשון של המדרש למדנו שממעשה טוב לא מפסידים כמו שיוסף לא הפסיד בזה שמיאן לחטוא עם אשת פוטיפר, ומחלקו השני של המדרש אנו לומדים שממעשה עבירה לא מרויחים. כמו שיוסף לא הרויח מבקשתו משר המשקים וכן"ל. ושני לימודים אלו קשורים זה בזה. כי כמו שבארנו שממעשה מצוה לא מפסידים משום שודאי הכין הבורא לאדם אפשרות לקבל את מה שמגיע לו בדרך היתר, כך על פי אותה סברה, ודאי שהבורא לא ישאיר לאדם אפשרות של הצלה רק על ידי איסור. ואם נראית לעין כזו אפשרות, הרי שבודאי בסופו של דבר לא תצא מזה שום הצלה.

נמצא א"כ שהמדרש לומד מהפסוק "בכל עצב וכו'" שתי דברים שהם ביסודם אחד: לא יתכן שבורא העולם יצור בעולמו מצב, בו על ידי קיום רצונו יפסיד האדם. וכמו כן לא יתכן שעל ידי אי קיום רצונו, ירויח.

אם יתבונן האדם בחיי היום יום, יבחין שכאשר הוא מנסה להרויח משהוא ע"י שמקצר בתפילתו או מבטל מלימודיו, בסופו של דבר לא ירויח כלום, וזה בדוק ומנוסה אצל רבים. וכמו כן, סבל שבא לאדם כביכול כתוצאה מקיום המצוות, [מצוי הרבה אצל בעלי תשובה] אם יתבונן היטב יבחין הרבה פעמים, שהסבל אינו כתוצאה מקיום המצוות, אלא מגורמים אחרים הקיימים בין כך.

(שומר תורה אשרה - הרב א. ש. וייס)

וכמה טעמים כתבו המפרשים באמירת "מעוז צור", הן משום שיש להמתין על יד הנרות כחצי שעה, שהוא שיעור זמן ההדלקה, ובאותו זמן אומרים פיוט זה. הן משום שכאשר מדליקים הנרות בבית הכנסת, אם יתפללו ערבית מיד לאחר ההדלקה, נמצא שהציבור יעזוב את המקום פחות מחצי שעה לאחר ההדלקה, ולכן משוררים קודם התפילה בפיוטים ומזמורים. (הגר"ב צ"מ מוצפי שלי"א בספרו חנוכה בציון עמ' רס).

יהיה מותר", כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה, "ודבר שפתיים אך למחסור" (משלי יד, כג) זה שאמר לשר המשקים "וזכרתני", נתוסף לו ב' שנים, ר"ל בשעה שהיה לו עצב עם אדונתו שמשל ביצרו, כבר נגזרה לו המלוכה, ולא היה צריך כלל להשתדלות הטבעית, וזהו שפרעה וכל גבוריו בע"כ רפה ידם לעומת יוסף, והוא המבואר בדברי חז"ל הקדושים, 'משלו נתנו לו', דודאי אין אדם נותן מתנה אלא לאוהבו, אבל מי שמוציא את שלו מתחת יד חבירו עפ"י דין, אינו זקוק לרצונו כלל, ובע"כ נוטל שלו. ויובן בזה הפסוק הנאמר אחר שנתן לו פרעה הכל והרכיבו במרכבתו, נאמר "אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים" (בראשית מא, מד), ומה רצה בזה לומר, ונראה שפרעה עצמו עמד כמשתומם, הלא אני פרעה ואני שונא את יוסף ואיני רוצה לתת לו כלום, ובע"כ נתתי לו מלוכה כמו שנתבאר.

והנה זהו כוחם של החשמונאים, כידוע מדרכי המתיוונים שבנו משחקים וטיאטריונות, ונסיונות רבים לפתות את בני יהודה כמובא בספרים, ואלו שלא רצו להתפתות להם הרגו אותם במיתות משונות, וצריכים אנו לומר בע"כ שבני החשמונאים שעמדו להתקומם במלחמת השם, גם הם היו נתונים בפרטות בנסיונות והפיתויים האלה, אלא שגברו על יצרם להיות מושלים ברוחם, ואח"כ התקבצו למלחמה והיתה גבורתם גבורת מושלים ביצרים, ובכח זה נצחו המלחמה שנמסרו גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו', הגבורה הרוחנית נצחה הטבעית כי בע"כ של הגבורים הטבעיים והרבים והרשעים נכנעו תחת החלשים המעטים הצדיקים, בשם שנמסר פרעה וחילותיו בידיו של יוסף כי משלהם נתנו להם.

כך הם הדברים, שיש לפני כל אחד ואחד נסיונות שונים מעכבים כחומה בצורה לפניו, עד שלפי הטבע אין מנוס לשבור חומה זו, גם בן ישיבה פעמים רבות עומדים לפניו בעיות וקשיים גדולים שלפי שכל אנושי אין שום פתרון שיוכל להשאר בעמלה של תורה, ובאמת מצד הגבורה הטבעית אין דרך, אבל יש גבורה פנימית מכח מושל ביצרו, שחומה זו נופלת לפניו וכלא היה, ומתגלה לפניו פתאום דרך המלך אשר לא שיער בנפשו כלל. אין זה מפני שנעלם היה ממנו פתרון הדברים מקודם, כי באמת לא היה דרך למוצא לעבור המחיצות, אלא ע"י שלחם עם יצרו ומשל בו, נלכדה העיר שהקב"ה מסר לידו הנצחון, והפיל החומה שלפניו, ומשלו נתנו לו. (הגאון רבי אליקים שלינגר)

אדם לעמל יולד, כמה עמל ויגיעה, צער ועצב משקיע האדם כדי למצא פרנסתו ולהשיג מטרתו, אמנם לפום צערא אנגרא, "בכל עצב" שסובל האדם "יהיה מותר" יהיה לו יתרון ורווח, יתקדם להשיג מטרתו לפי עמלו, אבל אם האדם רוצה להשיג דבר ב"דבר שפתיים" בדיבורא בעלמא, בין שהוא משבח ומפאר עצמו, בין שמדבר בגנות חברו כדי להתרומם על ידי כך, בין שהולך ומתחנן ומשפיל עצמו, ודיבורים כאלה, לא לבד שלא ישיג מטרתו אלא "ודבר שפתיים אך למחסור" הן חסרון אכזבה והשפלה יביאו לו דיבוריו.

כן היה גם גורל יוסף כל מה שעשה בעז וגבורה ועבד באמונה כדי לעשות מה שמוטל עליו, אף שהיה סובל הרבה "בכל עצב יהיה מותר" רווח והצלה בא לו, אפילו בצער עם אדונתו קבל שכרו. אבל בזמן שרצה להשיג דבר בדיבור בעלמא, השפיל עצמו למצרי הזה, שלא היה לו לב להרגיש ודעת להבין, מה עשה לו יוסף שם בבית הסוהר בפתרו חלמו "ודבר שפתיים אך למחסור" חסרון

נוהגים לשורר הפיוט "מעוז צור ישועתי" וחיברו אחד מהראשונים רבי מרדכי ב"ר יצחק ז"ל, והמנהג לאומרו לאחר הדלקת הנרות הוא מנהג קדמון. ובספר "לקט יושר" (ח"א עמ' לו) כתב, שרבו ר' ישראל איסרלין ז"ל בעל ה"תרומת הדשן" נהג לאומרו. [ויש שנוהגים לשורר הפיוט "יה הצל יונה מחכה" שחובר ע"י ר' יהודה הלוי ז"ל, וכן נהגו בני בבל].

ה' גואל ישראל

לטבע של העולם, וחנוכה, בעת הארת הגס, הגבוה מהטבע שהוא מחוץ לטבע, הריהו יכול אז להגיע לתשובה.

(חידושי הרי"מ)

*

בטחון בה'

נאמר "נִכְוֵן לְבוֹ בְּטַח בְּה', סְמוּךְ [לְבוֹ] לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה בְּצִרְיוֹ" (תהלים קיב, ז-ח) סופי תיבות 'חנוכה', היינו שבחנוכה מתחזקין בני ישראל בגלות, ובטוחים בהשי"ת, שגם זה רק לטובה, וסמוך לבם עד אשר יראו בצריהם, שהיא הגאולה.

(חידושי הרי"מ)

*

חנוכה וחינוך

"חנוכה" נקרא על שם החנוך, והחנוך מחנוכה הוא לדורות בכל שנה ושנה צומח מהארת הנס ומהדלקת הנרות ומכח המצוה חנוך, לקרב את האדם להשי"ת ע"י תורה, וכמו אז, בעת הנס היתה הארה בכח גדול הרי עלינו לשמור על הכח הזה בכל שנה ושנה. וזהו דאיתא 'הרגיל בנר חנוכה', והחינוך של חנוכה, כמו שנאמר "וְנִרְלָגְלִי דְבִרְךְ וְאוֹר לְנִתְיָבְתִּי" (תהלים קיט, קה), ונאמר "חֲנֹךְ לְנֶעֱרַל פִּי דְרָכּוֹ גַם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוֹר מִמֶּנָּה" (משלי כב, ו), הגם שהחנוך הוא "על פי דרכו" מכל מקום מחזיק החינוך עד אשר "גם כי יזקין לא יסיר ממנו", שישאר אותו כח ההתחדשות וממילא שורף את כל המבטלים כמו שלמדנו מצות נר חנוכה עד דכליא רגלי דתרמודאי, שמקצץ רגליהם.

(חידושי הרי"מ)

*

בחורף - רק חנוכה ופורים

כידוע, אין בכל ימות החורף שום חג או מועד, מלבד חנוכה ופורים. בחנוכה, בקשו ליטול מאתנו חס ושלוש את תורתנו הקדושה, כלומר את הנשמה שלנו, ואילו בפורים - את גופנו. ומה היה בסופו של דבר? - יצאנו שלמים ובידינו שני הדברים ההם. כידוע, החורף מרמז לגלות הארוכה והחשוכה, ורוצים לקחת מאתנו במשך הגלות המר הזו, את הנשמה ואת הגוף, וכל פעם באים שני החגים הללו חנוכה ופורים ומלמדים אותנו, כי החורף - הגלות לא ימשך, ולא יאונה לנו כל רע, ולבסוף נצא מגלות זו בתורתנו וגם בגופנו ללא פגע.

(שיחות חפץ חיים)

*

חיזוק האמונה

'מה גודל הענין לחזק ענין האמונה והשגחה אשר כמעט רחמ"ל נשכחה כי זאת היא עיקר עבודת האדם תמיד לחדש את אמונתו ויסודותיה אשר הם חיות האדם. כמה מחייב הענין לראות, מבטלין תלמוד תורה מפני מצות הדלקת נר חנוכה כדי להכיר את השי"ת, עיין ידידי ברמב"ן סוף בא'.

(אור יחזקאל מכתבים - רבי יחזקאל לעיושטיין)

*

כוחה של התעוררות

כתב הרמח"ל בספר "דעת תבונות": 'מציאות האדם חכמה עמוקה בלא תכלית, שאין שום דבר לבטלה והכל עומד עפ"י היסודות בעבודת האדם, וכל המרכבה תלויה במעשי האדם שיתקן הוא כל החסרונות שבבריאה, וכולם דברים עמוקים ועצומים מאד והנה אמנם רצה רצון העליון שיהיה יד האדם מגעת לכל הענינים הרמים האלה שכולם מתנועעים בתנועת האדם, עיי"ש בארוכה. לו היה יסוד זה ברור לנו היה כל מהלך חיינו משתנה, ולא היינו נופלים ביאוש ושברון לב, ביודענו איזה כוחות טמונים בכל מעשה

בימי מתתיהו בן יוחנן וכו'. בתפלה זו שערכו חז"ל, לא נזכרה כלל גבורתם של החשמונאים ומסירות נפשם להצלת העם, והיא רק באה להזכיר כי זה היה בתקופתם, ואילו חג החנוכה עצמו, חג הוא משום ש"אתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם כו' ומסרת גבורים ביד חלשים" וכו'.

ללמדנו, שאצלנו אין גבורים או גואלים, יש רק גואל אחד: גואל ישראל ו"גואל ישראל" - הרי הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

(עפ"י החפץ חיים חיינו ופעלו, עמ' תתקכג)

*

יעד המלחמה

ואחרי כן באו בניך וכו'. המלחמה הקשה, שבה הראו בית חשמונאי והנלחמים עמהם גבורה עילאית ומסירת נפש, לא היתה לשם הנצחון על האויב בלבד, לא ביקשו להשתלט על שונאיהם, לא זו היתה המטרה למלחמה הקשה ושזכו שהגבורים נמסרו בידי החלשים, הרבים ביד המעטים, אלא כפי שמסתיימת תפלת 'על הנסים': 'ואחרי כן באו בניך לדביר ביתך כר להודות ולהלל לשמך הגדול'. זה היה היעוד היחידי של המלחמה, להחזיר את הקדושה של העם היהודי על ידי טהרתו של בית המקדש ועל ידי הרחקת אליליות והחלונות מבית ישראל. ולזכות להלל את ה' - לשמו הגדול.

(עפ"י החפץ חיים חיינו ופעלו, עמ' תתקכד)

*

המשכת הארה לתוך הרגילות

בגמ' שבת (כג, ב): הרגיל בנר הו"ל בנים תלמידי חכמים דכתיב "וְנִרְלָגְלִי דְבִרְךְ וְאוֹר לְנִתְיָבְתִּי" (משלי ו, כג). הרגיל היינו להמשיך את הארה לתוך הרגילות, פ"י לא לעשות את המצוה על צד ההרגל רק בשוב הדעת, כי החכמה והשכל אינו מתישן ואינו בא לידי הרגל.

(חידושי הרי"מ)

*

דוגמא אישית

השיב הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל כאשר נשאל כיצד חינוך את ילדיו לברך:

"מעולם לא לימדנו אותם" אמר, אלא הם הבחינו כיצד אנו - ההורים, מברכים לפני האכילה ואחריה, ומפני שבאופן טבעי הילדים מחקים את הוריהם בכל הליכותיהם, החלו אף הם לברך. וי"ל שזהו תוכן המאמר: "הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים" - כי על ידי שהבנים רואים את האב שוקד על תלמודו בשעות הלילה לאור הנר ומדיר הוא שינה מעיניו - יגדלו גם הם עם הרצון והשאפה ללמוד ולגדול לתלמידי חכמים!

(חנוכה דיליה)

*

נר מצוה ותורה אור

אחרי הדלקת הנרות צריכים ללמוד תורה, כי "נר מצוה ותורה אור", ובודאי שהמצוה מאירה על אור התורה, ובפרט כשהמצוה הזאת היא מצוה המאירה ואי' שפועלת לתורה. המגיד הקדיש מקאזניץ זי"ע שאל לאיש אחד אם הוא מנסה ללמוד אחרי התפלה את ההלכות שלא הבין קודם התפלה, אחרי שביקש מהשי"ת 'אתה חונן לאדם דעת', ואם האדם בעצמו לא יאמין בתפילתו, איך יכולה התפילה לפעול.

(חידושי הרי"מ)

*

חנוכה טוב לתשובה, יען שתשובה קדמה לעולם ומי שהוא מוטבע בעולם קשה לו לעשות תשובה, אשר באה מחוץ

ופעולה שאנו עושים. ומעתה פשוט כמה שטות ואילנות נמצא באדם בעת ששם עסקו בדברים בטלים ומפסיד באותה שעה כמה וכמה ענינים גדולים הכרוכים בתקון כל העולמות, ובאמת מפורש כן חז"ל (קידושין לט, ב) 'אין לך מצוה קלה שאין תחיית המתים תלויה בה'. ובאמת דהערה זו אפשר להתבונן ולראות בנס חנוכה, שהיו כלל ישראל נ"ב שנה תחת גזירות אימות ונוראות כדאמרין 'להשכיחם מתורתך', וכאשר בא מתתיהו כהן גדול ונתעורר ויצא למלחמה, וע"י התעוררות זו נתהפך הכל מרעה לטובה, ונתן הקב"ה כח ונצחו את היונים, ואע"ג שהיו עוד צדיקים וחסידים בימי מתתיהו מ"מ היתה חסירה להם אותה התעוררות ורק ע"י הערת מתתיהו זכו לכל הטוב, חזינו להדיא כמה כוחות וענינים טמונים במעשהו של כל יחיד ויחיד, וזו מן ההערות שעלינו להתעורר ולהתחזק מהם מענין נס חנוכה.

(אור יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינשטיין)

העיקר - פרסומי ניסא

הסבא מקעלם ז"ל מבאר במצות נר חנוכה שיסודה פרסומא ניסא, שעלינו לדעת שודאי שחיובנו הוא הדלקת נרות חנוכה, אמנם אין זה עיקר החיוב המוטל עלינו. אלא העיקר שחיובנו בו הוא זכרון הנס ופרסומו והתחזקות באמונה ובהשגחה, וכל מצות הדלקת הנר היא רק אמצעי ודרך כדי לזכור הנס, ודומה לאדם העושה קשר במטפחתו כדי שיזכר במה שמוטל עליו לעשות, וכאשר יסתפק בקיום מצות הדלקת הנר ולא יתעורר לחזק אמונה, הרי זה כאדם הנשלח לעשות שליחות וכדי שלא ישכח עשה קשר במטפחתו, והסתפק בעשיית הקשר ולא ביצע את המוטל עליו, הלא ודאי לצחוק יחשב בעיני כל.

(אור יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינשטיין)

*

חביבות מצות נר חנוכה

כתב הרמב"ם (חנוכה, פ"ד הי"א) 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו'. ולכאורה הלא כלל ישראל מורגלים בנסים, ומחובתנו לחיות תמיד עם הנסים והמופתים שנעשו לנו. הלא מחויבים אנו בזכירת יציאת מצרים כל יום וכ"ז למען זכרון נס יציאת מצרים, א"כ מה היא החביבות המיוחדת בנס חנוכה, שפך השמן במקום לדלוק יום אחד דלק שמונה ימים? וביותר, הרי במקדש היה דוגמת נס פך השמן כל יום, נר מערבי היה דולק מעת לעת, ואף שהיה בו שמן כבשאר נרות, מכל מקום שאר הנרות כבו ואילו נר מערבי דלק. לסימן ששכינה שורה בישראל. וביאור הענין, עיקר שאיפת השי"ת לעורר ולחזק את כלל ישראל כדי שיוכל לקבל עליו עול מלכות שמים, כל הנסים שנעשו לישראל היו בתקופה שהנהגת ה' היתה הנהגה משופעת בנסים גלויים משו"ה אין התעוררות מכל נס. אמנם נס נר חנוכה היה בתקופת החורבן שהנהגת ה' היתה הנהגה נסתרת, וכאשר ראו ישראל נס גלוי, יכול וצריך אותו הנס להביא את כולנו להתעוררות שהנהגת ה' אינה שונה, ואותה ההנהגה הגלויה נמצאת אף בשעת ההנהגה הנסתרת. משום הכי חביבה מצות נר חנוכה מפני שעל ידה אפשר להתעורר ולראות את האמת.

(אור יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינשטיין)

*

חומר וצורה

הנה כאשר אנו מתבוננים ומביטים בעולם הנצב בפנינו, נראה בעינינו כאילו וכל הבריאה היא עולם גשמי וממשי, אך אין זה האמת, כל הבריאה היא רוחניות, והממשות הנראית לפנינו היא רק בגדר לבוש לרוחניות, ואנו אין לנו מושגים ברוחניות כי רואים אנו בעיני החומר רק את חומר הדברים, ואילו הצורה האמיתית שהיא הרוחניות הטהורה נעלמת מהבנתנו, ודומה הדבר למציאות האדם, המורכב משני חלקים גוף ונפש, והנפש הוא העיקר, והגוף

הנראה בעינינו הוא רק לבוש לנפש האדם, וללא הנפש אין לגוף שהוא הלבוש כל מציאות, [ובאמת אף הרוחניות עצמה מורכבת מלבושים על לבושים, ואף בעולם הבא יש לבושים ולבושים. אך בעולם הזה ודאי הגשמיות היא רק לבוש לרוחניות] אפילו בדברים הדוממים כאבנים עפר וכלי מתכות יש בהם רוחניות, והדומם הנראה לעין הוא רק לבוש לרוחניות הטמונה בו, וכמו כן יש רוחניות לכל הנמצאים בעולם. ואף המלאכים מורכבים מלבושים ומחומר וצורה ודו"ק.

מעתה החכם המבין משקיע עיקר עבודתו בצורת הדברים ואינו מסתפק בחומר הנראה בעיניו. וענין זה נמצא אף במה שנוגע לתורה ומצוות כי אף התורה מורכבת מחומר וצורה, ורק בתוספת העמקה יוכל להבין את צורת הדברים ואילו הגישה הראשונית לתורה אינה פוגעת אלא בלבוש ובחומר.

ובאמת כאשר מביט אל צורת הדברים, אזי יש לו תקוה להתעלות ולהתקדם, כי כל דבר כאשר יעמיק בו יתפשט מהחומר וירד לעומק צורת הדברים, אולם כאשר מסתפק בראיית החומר גרידא אין לו אפשרות להתעלות מדריגה אחר מדריגה כי החומר אין בו מדריגות. לכן האדם הגדול המשכיל משתדל להתבונן בצורת הדברים, ובאמת האדם המשכיל הרי אף במה שנוגע לעצמו מביט רק אל הצורה דהיינו הנפש, שהיא העיקר, ולא מביט אל הגוף שהוא רק חומר, ולכן אף הבנתו בשאר הענינים מתמקדת רק בצורת הדברים. וזו גישתו באשר לתורה ומצוות, אמנם אנו רחמ"ל כל הבנתנו מסתכמת רק בחומר הדברים ואין לנו שייכות כלל לצורת הדברים, וכן היא גישתנו בנוגע לחובת האדם בעולמו, ובכך נגמרת כל הבנתנו בחיובי התורה והמצוות.

אולי במה ששייך להבנתנו בתורה עדיין יש לנו עוד מושג מה שהוא בצורת הדברים, ומשתדלים אנו לכל הפחות לשאוף ולהעמיק הבנה בצורה, אמנם בכל מה ששייך ליראת שמים ומצוות נראה שרחמ"ל נעלמה מאתנו כלל השאיפה וההכנה לרדת לצורת הדברים. ונשתכחה תורה מישראל, וכל מושגינו דלים ועלובים, ואנו מסתפקים רק בחומר ללא הבנה כלל במהות החיוב האמיתי שהוא התוכן העיקרי בו אנו מצויים ומחויבים.

ולדוגמא, מצות תפילה יסודה ומהותה היא, שכאשר ניגש לעמוד בתפילה להקב"ה חייב להתפשט מגשמיותו לגמרי, ואילו אצלנו נהפכה התפילה למין אמירת מלים גרידא, ותפילתו יוצאת מפיו ושפתיו אפילו ללא כוונה כלל, תפילה זו אין לה שייכות אלא רק לחומר התפילה ואילו בצורת התפילה לא נגע כלל.

וכמו כן מצות תפילין צורתה היא כפי שאמרין ב'לשם יחוד', 'שהיא לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו ושהנשמה שבמחוץ עם שאר חושי וכוחותי כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו', ואילו אנו מסתפקים בעשיית פעולה יבשה של הנחת תפילין על היד והראש, ואיננו יודעים כי רק את חומר הדברים אנו עושים ואילו צורת המצוה שהיא עיקרה ומהותה רחוקה מאתנו. ובאמת גישה נכונה אין לנו אפילו כאשר נוגע להבנת כל הבריאה כולה, 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם' (דברים, ח, ג), המבט הראוי על הבריאה הוא, שהכל תלוי ברצון ה'. וחיי האדם אינם תלויים במזונותיו ופרנסתו, ואפילו השמש והירח אין מאירין אלא רק על פי ה', הסתכלות זו כמעט נעלמה מאיתנו ואנו רואים רק מזון ופרנסה, ומשו"ה אין אנו מתעלים ברוחניות, כי החומר מוגבל וקצוב. רק כאשר נרגיל עצמנו בתמונה נכונה של צורת הדברים הרוחנית, נוכל לפרש הדברים באופן נכון, ונזכה לקיים רצון ה' יתברך, כי רצונו הוא הצורה האמיתית של הבריאה ושל התורה והמצוות.

ענין זה נוגע לנר מאד להבנת מצרת נר חנוכה, מצוים אנחנו להדליק נר בפתח הבית לפרסם הנס, אמנם עלינו להכיר שאין הדלקת הנר גרידא רק המבט החיצוני של החומר, אמנם צורת המצוה ויסודה אחר לגמרי, ואין כוונתנו לדברים עמוקים ונשגבים, אלא הבנה נכונה במציאות המצוה, ויסוד המצוה להכיר שאין השמן דולק

במשך תקופה ארוכה כ"כ וכלל ישראל נשאר על עומדו, ודומה נס זה ליציאת מצרים ממש.

נס בית חשמונאי ידוע ומפורסם לכל העולם, ואף בספרי ההיסטוריה של אומות העולם ידוע ומקובל מיהודה המכבי ומבית חשמונאי, ובהתבוננות בכ"ז נוכל לראות בעליל כי "לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה" (קהלת ט, יא), בשעה שהשי"ת גוזר גזירות על עמו ישראל, לא עוזר להם כוחם וגבורתם ונמסרים ביד השונא, ואילו כאשר רוצה השי"ת אזי בכח זקן אחד כמתתיהו כהן גדול וחמשת בניו להפוך את הקערה על פיה ולנצח את הגבורים הגדולים ביותר. וכל ההערות האלו אנו מחויבים ללמוד מהדלקת הנר בחנוכה, נמצא גוף ההדלקה אינו אלא החומר בו אנחנו מצווים לעשות ועל ידו נבוא לראות ולהתעורר בצורת כל הדברים האמורים לעיל.

הארה נוספת יש לנו לראות בעניני חנוכה, והיא דומה במהותה להנראה ביציאת מצרים, תחילה היו ישראל משועבדים ועבדים לפרעה, ואילו כאשר עלה ברצון ה' להוציא את ישראל הוציאם בנסים ומופתים והעניש את המצרים עד לאבדון גמור, וה"נ יש לראות אף במעשה אנטיוכוס, וראה באריכות במגילת חנוכה בדבר סופו של אנטיוכוס וימלא אנטיוכוס חימה ויחרף ויגדף ויאסוף כל עמו וכו' ויכהו ה' בשחין רע ובחולי מעיים ובכל זאת לא שב אפו ממנו ולא נכנע ועוד ידו נטויה ויצעק אלך ואחריב את ירושלים וכו' ויקח וירכב ועמו פילים רבים וכו' וינס למדינת הים ויהי כל מקום אשר היה בא שמה מורדים בו וקוראים אותו הבורח וכו'.

והיינו דאמרין ב'על הנסים' "רבת את ריבם נקמת את נקמתם", הקב"ה נקם באנטיוכוס והענישו על כל מעשיו, וראה שם עוד בארוכה. וכל פרט ופרט הנאמר ב'על הנסים' מחייב התבוננות נפרדת ומיוחדת, וכ"ז מחובתנו בימי החנוכה להתחזק ולראות עונשי שמים שנותנים לרשעים, ולעומת זאת כלל ישראל לעולם לא נאבד, ואל אף כל היסורים והגלות מ"מ עם ישראל נשאר חי וקיים לעד, ואפילו כאשר יהיה במצב חמור מאד מ"מ הישועה והפורקן יבוא בסוף, אמנם כ"ז יוכל אדם להתעורר רק לאחר מחשבות רבות, והשתדלות להעמיק את הבנת הדברים מתוך ירידה לפנימיות הדברים, אמנם כאשר מחשבותיו מסתכמות בראית הבגד והלבוש לא יתעורר במאומה.

(אור יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינטיין)

*

עומק הדין

... ברצוני לומר הערה נוספת מהסבא ז"ל, איתא בגמ' (בבא בתרא ג, א) 'רמא קלא ואמרה כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, דלא אישתיירא מינייהו אלא ההיא ינוקא וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא', ונורא לראות העונש הגדול שנעשה בבית חשמונאי שנהרגו ולא נשאר מהם אף אחד. והלא בית חשמונאי היו גדולי ישראל, ונס חנוכה אירע רק בזכות החשמונאים, והגיעו לדרגה הגדולה ביותר בקידוש שמים. ומ"מ נענשו בעונש חמור כל כך. והטעם לעונשם הגדול כתב הרמב"ן (בראשית מט, י) שהלא כתיב "לא יסור שִׁבְט מִיְהוּדָה" (בראשית מט, י) 'שהובטחה המלכות לשבט יהודה, וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני ועברו על צוואת הזקן ואף כי היו חסידי עליון ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות מישראל, והיה עונשם מדה כנגד מדה שהמשיל הקב"ה עליהן את עבדיהן והם הכריתום'. חזינן עומק משפט הקב"ה, שלא הועיל לבית חשמונאי כל גדלותם ומסירות נפשם לקדש שם שמים. שהם גרמו לחיזוק האמונה בכלל ישראל, מ"מ לא נמחל להם על שעברו על צוואת יעקב אבינו ע"ה, עאכ"כ כאשר עוברים על ציווי ה' ודאי שלא יסולח ולא ימחל ללא כפרה ועונש, וכדאמרין 'כל האומר הקב"ה ותן יוותרו מעיו'. והיינו דאמרין 'עומק הדין מכוסה מבני אדם' (בראשית רבה סה, יב) כי אין לנו אפשרות להבין בהבנתנו הפשוטה את עומק הדין, שיתכן שעבוד חטא אחד יאבד את עולמו, ורק הקב"ה לבדו יודע לכלכל את המשפט.

(אור יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינטיין)

אלא דבר ה' הוא הדולק. כי לו השמן היה מאיר לא יתכן שיהיה נס ויבער שמן שהיה ראוי ליום אחד שמונה ימים. ע"כ שרק דבר ה', הוא המציאות ולא הטבע, וכדי לשנן ולהשריש יסוד האמונה בנפשנו, נצטוונו ע"י חז"ל להדליק נר חנוכה שמונה ימים בעבור שנכיר את האמונה האמיתית, וכל מצות ההדלקה במשך ז' ימים היא רק עצה וסגולה שעל ידה נבין את האמת, נמצא כי צורת המצוה שונה מאד מהחומר בה אנו מורגלים. ובנוסף לכך יש במצות נר חנוכה צורה נוספת. והיא ההבנה שכאשר אדם זוכה להיות מרוצה בעיני ה' יתברך, נושא חן בעיניו וזוכה למציאות אחרת לגמרי והקב"ה עושה לו נסים ומופתים גלויים. וכפי שזכר לזה מתתיהו ובניו שהשמן דלק שמונה ימים עד שמצאו שמן טהור.

ה"נ יש להתעורר ולראות מהות החטא, כי לפני התעוררות מתתיהו ובניו היו כלל ישראל במצב של 'להשכיחם מתורתך' וכדאמרין ב'על הנסים'. כי עלינו לדעת בשעה שאינו מתעורר ומתחזק יכול להתדרדר עד לשכחת כל התורה, וכן דרכי שמים, רק בכח החזק יוכל למנוע את הירידה הגדולה. מצב זה הוא תמידי וכן הנהגת השי"ת בכל זמן ובכל שעה.

הארות אלו ודומיהן חייב לראות ולהתעורר בעת אמירת 'על הנסים', רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם', 'מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים'. וכ"ז התבוננויות נפרדות ומעמיקות בשעה שיורד להבנת צורת הדברים, וכאשר נגיש להבנת נס חנוכה מתוך גישה נכונה אזי התכלית היוצאת מחנוכה היא 'להודות ולהלל לשמך הגדול'. כאשר נתבונן היטב בנס חנוכה היינו צריכים להתעורר ולהתחזק אף בכל עבודתנו הרוחנית, בראותנו היאך יתכן שעל ידי התעוררות של יחיד יכול להשתנות המצב הרוחני של אומה שלמה, ועברו כלל ישראל ממצב של 'להשכיחם מתורתך' עד שנעשה להם נסים גלויים והגיעו לידי 'להודות ולהלל לשמך הגדול', וכל זה נעשה רק מכח התעוררותו והתחזקותו של מתתיהו כהן גדול, א"כ גם כל יחיד ויחיד מאתנו אף שאין כשרונותיו מעולים, יוכל ע"י התעוררות אמיתית לחולל מהפיכה רוחנית לפחות במה שנוגע לעצמו.

התבוננות מעין זה חייבים אנו לחוש אף בנוגע לשבת קודש, כי האיסורים והמצוות שמצווים אנו עליהם בשבת הם ג"כ רק בגדר בגד ולבוש לרוחניות העצומה הנמצאת ביום שבת קודש, הקב"ה עצמו שרוי במנוחה בשבת קודש וכל הבריאה כולה היא הבל לעומת השבת, ומטרת נתינת השבת לישראל היא למען חזק אותנו ביסודות האמונה. כי השבת מורה על חידוש הבריאה. ובאמת בהתבוננות בענין השבת גרידא יש להתחזק ביסודות האמונה, כי כל הבריאה כולה מכירה במציאות השבת. ואף אומות העולם קוראים בלשונם שבת, כי השבת ירושה לאומות העולם מאדם הראשון ומנח. אך אף להכרה זו דרוש לנו התבוננות מעמיקה בצורת הדברים ביסודה של שבת קודש, וכאשר ידע ויכין כי כל העולם כולו נברא מאדם הראשון ממילא יגיע לחזק באמונה בחידוש הבריאה.

ענינים רבים יש לנו ללמוד מנס חנוכה, תחילה עלינו לדעת שבימים אלו חנו - נחו בני ישראל מן המלחמות הקשות שהיה להם עם היונים, ובימים אלו זכו לחנוכה הבית מחדש לאחר כל התקופות הקשות שעבר עליהם, 'על הנסים ועל הפורקן', לאחר הנסים שעשה הקב"ה זכו לפורקן ולגאולה, כי היו ישראל במצב קשה כ"כ עד שללא הגאולה ח"ו כמעט נאבדו מן העולם, נ"ב שנה עמדה מלכות ירן שהיתה מלכות בכיפה. וכל מטרתם היתה אחת 'להשכיחם מתורתך' ונאבקו קשות להשכיח מישראל שבת ומילה. ואיתא בפזמון 'וטמאו כל השמנים' - מטרתם היתה לאבד את נר התמיד כי היה מקובל אצלם כל זמן שנר התמיד דולק לא יאבד כלל ישראל מהעולם, ומכיון שרצונם הכולל היה לאבד את ישראל טרחו לטמאות את השמן הטהור, וכבר הזכרנו כמה פעמים את הגזירה שגזרו היונים על ישראל שיכתבו על בגדיהם ועל קרן השור אין להם חלק באלוקי ישראל, ועמדו במצב זה חמשים ושנים שנה, והוא אחד מהנסים הגדולים ביותר שהצליחו לעמוד בנסיונות